

Gajane Achverdjanová, *Teorie a umění vznešenosti v amerických rukou*.

Kritika: Lawrence Alloway, *The American Sublime*, in: *Topics in American Art since 1945*, New York 1975, s. 31–41.

Teorie a umění vznešenosti v amerických rukou

Esej nazvaná *The American Sublime* vyšla poprvé v roce 1963 v britském periodiku *Living Arts*.¹ Autorem eseje je kurátor a umělecký kritik dvacátého století – Lawrence Alloway, původem Brit, který se během šedesátých let minulého století usadil ve Spojených státech amerických. Do povědomí širší veřejnosti se zapsal zejména díky pojmu *pop art*, jehož vytvoření mu je připisováno, i když to rozhodně není tím nejpodstatnějším, co L. Alloway v oboru dějin umění dokázal.²

Má stručná esej se však nebude přednostně zabývat osobností autora samotného, ale raději se zaměří na jeho stať. Bude tedy pojednávat o již zmíněné eseji *The American Sublime*, která byla posléze vydána také v roce 1975 v americkém New Yorku, jako součást knihy *Topic in American Art since 1945*.³ Pojem „vznešenosti“ – uvedený v samotném názvu je známý již z osmnáctého století, také díky knize *A Philosophical Inquiry Into The Origin Of Our Ideas Of The Sublime And Beautiful; With An Introductory Discourse Concerning Taste* Edmunda Burkeho z roku 1756 – jako výraz pro „čisté, emocionální umění povýšené nad nás“.⁴ L. Alloway pojem „vznešenosti umění“ aplikuje na americké abstraktní umění dvacátého století, a současně s tím umožňuje nahlédnout na pochopení samotného pojmu od doby jeho vzniku až po současnost samotného autora. Pojem se snaží propojit s americkým moderním uměním a dát mu význam v soudobém kontextu. Jeho aktualizovanou teorii vznešeného umění představuje na několika příkladech americké abstraktní malby, jako je Mark Rothko (1903–1970), Barnett Newman (1905–1970) a Clyfford Still (1904–1980).

¹ Lawrence Alloway, *The American Sublime*, in: *Living Arts* 2 (June 1963), s. 11–22.

² Courtney J. Martin, *Art World, Network and Other Alloway Keywords*, in: *Tate Papers*, no.16 (Autumn 2011), zdroj: <https://www.tate.org.uk/research/publications/tate-papers/16/art-world-network-and-other-alloway-keywords>, dne 27. března 2020.

³ Lawrence Alloway, *The American Sublime*, in: *Idem, Topics in American Art since 1945*, New York 1975, s. 31–41.

⁴ Edmund Burke, *A Philosophical Inquiry Into The Origin Of Our Ideas Of The Sublime And Beautiful; With An Introductory Discourse Concerning Taste*, in: *The Works of the Right Honourable Edmund Burke*, Vol. I. (of 12), zdroj: https://www.gutenberg.org/files/15043/15043-h/15043-h.htm#A_PHILOSOPHICAL_INQUIRY, dne: 26. března 2020.

Tato kritická esej textu Lawrence Allowaye bude členěna následovně: text se nejdříve zaměří na samotnou formu textu, jeho členění a logika, společně s tím zváží i obsah; volně se poté text zaměří na interpretaci eseje v kontextu doby; a nakonec se v textu pokusím nastínit vlastní náhled na text.

»

Jedenácti stránková esej Lawrence Allowaye není na první pohled členěna do kapitol či nijak jinak, jako je tomu například v článku *The American Action Painters* od Harolda Rosenberga.⁵ L. Alloway dává na místo toho textu volnou strukturu jakéhosi „plynutí myšlenek“, z kterého lze cítit silnou gradaci samotného textu. Uvádí příklady tří již zmíněných abstraktních umělců, kteří se účastnili exhibice *The Ideographic Picture* v roce 1947,⁶ a během čtyřicátých let minulého století také víceméně definovali svou estetiku. Právě tu se následně snaží Alloway zasadit do kontextu filosofie a estetiky tzv. „vznešeného umění“, rozeznatelné také u autorů přelomu osmnáctého a devatenáctého století, jako je Caspar David Friedrich (1774–1840) nebo také Joseph Mallord William Turner (1775–1851).

Následně se Lawrence Alloway zaměřuje na teoretickou stránku pojmu „vznešenosti“ čili „sublime“, a reflexi jednotlivých myšlenek uměleckých kritiků a umělců samotných. Stěžejním se pak jeví i text samotného Barnetta Newmana nazvaný *The Sublime is Now* z roku 1948.⁷ Alloway reaguje na jeho stanoviska, a následně na nich staví s pomocí textů dalších umělců a uměleckých kritiků od osmnáctého do dvacátého století.

Esej uzavírá rozjímáním nad uplatněním teorie a estetiky vznešenosti ve velkoplošných malbách B. Newmanna, C. Stilla a M. Rothka, a za pomoci těchto myšlenek představuje celou podstatu uplatnění teorie a estetiky vznešenosti v americkém prostředí, tzv. „the american sublime“ následovně:

„The American sublime, in the form suggested here, involves certain ideas which can be summarized under the headings of artist, physiognomy, and content.“⁸

⁵ Harold Rosenber, *The American Action Painters*, in: *ARTnews* (January 1952), s. 22–23 a s. 48–50.

⁶ *The Ideographic Picture exhibition*, Betty Parsons Gallery, 1947 (leden/února), zdroj: záznamy Betty Parsons Gallery, circa 1920–1991, Archives of American Art, Smithsonian Institution.

⁷ Barnett Newman, *The Sublime is Now*, in: *Tiger's eye* (October 1948), s. 51–53.

⁸ *Ibidem*, s. 37.

Alloway se tedy nejdříve vyjadřuje k tendenci oproštění se od symbolů či jakýchkoliv systému všech tří umělců, a nakonec dochází k přesvědčení, že zmiňované „vznešenosti“ je možné dojít skrze umělce, výraz a obsah. B. Newman, C. Still a M. Rothko kráčí tedy vstříc čistým a výrazným formám jakési „prázdnoty plnosti“ plochy.

„*Modern art has been treated by several generations as a breathless succesion of „new“ movements, each one hedonistically freed from the past.*“⁹ Je možné eseje L. Allowaye interpretovat jednou jedinou větou, a to ještě jeho vlastní? I přesto, že se to může zdát trochu provokativní, myslím si, že tato věta veskrze určuje celý směr jeho eseje. Alloway se snaží adaptací ideje osmnáctého století o „vznešeném umění“ vytvořit její novou americkou formu zvažující jinou kulturně-historickou situaci, tu aktuální. Poukazuje na jistou analogii – nikoliv však závislost – nových amerických tendencí s nejméně sto let starými tendencemi evropskými. Dalo by se říci, že autor naznačuje jasnou trajektorii mezi minulostí a přítomností, i když sám v závěru upozorňuje, že minulost není statickým zdrojem neměnného zákona, který lze uplatňovat, ale je součástí komunikace – dialogu s přítomností.

Závěrem bych ráda eseje Lawrence Allowaye shrnula. Struktura samotného textu byla zvolena velmi chytře. Alloway začíná od příkladů děl a jejich autorů, jež definuje a na základě jich samých se poté snaží samotný termín „vznešenosti“ vysvětlit. Nakonec jej dává do souvislostí a přichází ke komplexnější závěru vztahujícímu se k podceňování nových tendencí amerického moderního umění. Osobně ve mě rétorika textu L. Allowaye vyvolává pocit obhajoby. Pokud zvážím, že byla eseje poprvé vydána v šedesátých letech – přibližně deset let po tom, co se mnoho umělců po druhé světové válce usídlilo v USA – ptala bych se asi, zdali nemohl text vzniknout jako jakási obrana „nového“ umění, které vzniklo na americkém kontinentu – jako obhajoba jeho relevance a nezávislosti na umění kontinentu evropského, i přes historické pouto.

Jako stěžejní momenty mi připadají uvedené myšlenky jednotlivých umělců, uměleckých kritiků a teoretiků, hledání paralel mezi nimi a konečná Allowayova úvaha nad nimi, která ho dovádí k poměrně fluidní definici samotného pojmu „vznešenosti“ na jednu stranu jako něčeho povýšeného,

⁹ Lawrence Alloway, *The American Sublime*, in: *Idem, Topics in American Art since 1945*, New York 1975, s. 39.

dominantního a velmi emočně propojeného se samotným tvořitelem díla, a na stranu druhou jako něco vyskytujícího se mimo umělcovy pocity a umělce samotného. Co více, Lawrence Alloway se snaží text pojmout velmi aktuálně a jasně definuje tento umělecký pojem v prostoru a času soudobé společnosti společnosti druhé poloviny dvacátého století. Alloway zdůrazňuje, že „estetika vznešenosti“ není absolutní krásou, není masovým vkusem ani obyčejným zvykem, i když už tuto stejnou myšlenku zdůraznil na začátku eseje, kdy zmiňuje, že vznešenost není řecká forma krásy, ale její gotická či barokní devalvace.

Lawrence Alloway svou esejí dělá čest samému konceptu „vznešenosti“. A jak by dodal Robert Motherwell, citovaný v Allowayovi textu, jedná se o čistou myšlenku s řádem,¹⁰ kde možná sám Lawrence Alloway zmiňuje své obavy a nadšení související s teorií a uměním vznešenosti.

¹⁰ Lawrence Alloway, *The American Sublime*, in: *Idem, Topics in American Art since 1945*, New York 1975, s. 37.